

Een visie op sociale zekerheid?

Auteur(s):

Pelle, E.S.

Verschenen in:

ESB, 81e jaargang, nr. 4074, pagina 785, 25 september 1996

Rubriek:

redactioneel

Trefwoord(en):

sociale, zekerheid

De toekomst van de sociale zekerheid blijft inspireren, onlangs nog een projectgroep van de PvdA onder leiding van vice-fractievoorzitter Adelmund. Het uitgangspunt van hun nota *Sociale zekerheid bij de tijd* is dat de sociale zekerheid vaak niet goed is aangepast aan veranderingen in de samenleving en op de arbeidsmarkt. Zo gaan veel sociale-zekerheidsregelingen nog uit van het kostwinnersgezin, en vallen flexibele arbeidskrachten vaak buiten de boot. Tegelijkertijd is er een hardnekkige langdurige werkloosheid. Het stelsel voldoet steeds minder aan zijn taak om zekerheid te bieden aan hen die daar niet zelf voor kunnen zorgen, en zo enerzijds de ongelijkheid in de samenleving te beperken, en anderzijds de arbeidsmarkt soepel te laten functioneren.

Wat wil de PvdA-projectgroep daaraan doen? Ten eerste acht men het wenselijk dat de 'werking' van het stelsel zich gaat uitstrekken tot nieuwe groepen, zoals flexwerkers. De belangrijkste reden is domweg rechtvaardigheid: vaak betalen zij wel premie, maar komen vervolgens niet of nauwelijks in aanmerking voor een uitkering. Daarbij hebben juist flexwerkers, vanwege hun onzekere positie, behoefte aan (sociale) zekerheid. Toch roept dit voorstel de vraag op wat de extra kosten hiervan zijn (dat staat nergens), en vooral: hoe die betaald moeten worden. Het argument (op blz. 33), dat de rekening hiervoor thuis hoort bij de bedrijven "want daar slaan ook de opbrengsten van de flexarbeid neer" is een beetje erg kort door de bocht, en valt moeilijk te rijmen met het streven naar gerichte verlaging van de werkgeverslasten aan de onderkant van de arbeidsmarkt.

Verder wil de projectgroep de belasting- en sociale- zekerheidsregelingen individualiseren, dat wil zeggen onafhankelijk maken van de leefvorm. Dat sluit aan bij de behoefte van mensen om, ook als ze samenwonen, economisch zelfstandig te blijven. Maar de kosten voor mensen die alleen blijven wonen, zijn gewoon hoger: twee woningen, twee bankstellen, twee wasmachines. Nu valt er vanuit economisch opzicht natuurlijk veel voor te zeggen dat mensen geconfronteerd worden met door henzelf veroorzaakte kosten. Een in de nota niet genoemd gevolg hiervan is echter wel, dat òf de individuele uitkeringen erg laag worden, òf zo hoog dat de samenwonenden van hun twee uitkeringen riant kunnen gaan leven. Met andere woorden: individualisering wordt door velen als rechtvaardig ervaren, maar leidt wel tot een relatieve achteruitgang van de inkomenspositie van alleenwonenden. Het CDA zal dit voorstel dan ook van harte kunnen ondersteunen.

Verder wil de nota dat de sociale zekerheid niet alleen het vangnet voor achterblijvers is, maar zich ook op de middengroepen richt. Een dergelijk 'maxi-stelsel' biedt meer mensen een reductie van onzekerheid en zal zo een grotere rol kunnen spelen bij het soepel laten functioneren van de arbeidsmarkt, dan een ministelsel. Maar aan deze keuze zijn ook kosten verbonden. De premies voor de bovenminimale uitkeringen maken immers deel uit van de wig, en hebben zo een sterker versturende werking op de arbeidsmarkt dan bij private bijverzekering van het bovenminimale deel.

Ten slotte tracht de nota solidariteit en keuzevrijheid met elkaar te verzoenen. Het belang daarvan is duidelijk: in een individualiserende samenleving is er behoefte aan eigen keuzes, zodat een boven-minimaal stelsel alleen handhaafbaar zal zijn als het hiertoe ruimte biedt. Maar hoe doe je dat? De projectgroep stelt voor om spaar-elementen in het stelsel te brengen, waarmee boven-minimale rechten individueel toerekenbaar worden. Dat schept de mogelijkheid voor keuzevrijheid, bijvoorbeeld voor een korte en hoge, of langdurig lage uitkering bij werkloosheid. De solidariteit in dit 'rugzak-model' komt van de verevening van premies: de spaarpot van mensen met een hoog inkomen wordt als het ware afgeroomd ten gunste van anderen. Toch, als verzoening van solidariteit en keuzevrijheid overtuigt dit niet. Immers, om de verevening mogelijk te maken zal de premieheffing verplicht moeten zijn (anders gaan degenen die verevend worden liever naar een particuliere verzekeraar). De vrijheid die dan overblijft, is die van de besteding aan de een of andere vorm van sociale zekerheid. Dat is een schrale vrijheid die sterk aan paternalisme doet denken. Want waarom zouden mensen wel zelf mogen bepalen of ze een jaar zorgverlof willen of eerder willen uittreden, maar niet om het geld aan een kindercreche te besteden? Òf de overheid dwingt solidariteit af, en legt verplichte premie- òf belastingheffing op, òf de overheid is paternalistisch, en stelt sparen voor zorgverlof verplicht, òf we mogen het zelf uitmaken, en dan moeten we ook vrij zijn om een bestemming buiten de sociale zekerheid te kiezen.

De nota begint met een pleidooi om, na jarenlange discussies over de betaalbaarheid van het stelsel, nu eens niet de kosten maar de baten centraal te stellen. Vervolgens worden er tal van meer of minder creatieve voorstellen gedaan (waarvan in het voorgaande slechts enkele tegen het licht gehouden zijn), die een beeld oproepen van een sterke sociale zekerheid met hoge baten voor economie en samenleving. Maar net zo goed als de fixatie op de kosten van de sociale zekerheid in de afgelopen jaren tot ondoordachte beslissingen heeft geleid, zal een fixatie op de baten dat doen. Het gaat altijd om de afweging van kosten en baten, van voor- en nadelen, van verschillende vormen van rechtvaardigheid. Deze afwegingen komen in de nota veel te weinig uit de verf.

